

אורח נטה ללוד

(המשך)

בית הקברות שלנו שופע ועולה, שופע ויורד, וכל שיפועיו מלאים קברים. ואין צריך לומר בין שיפוי לשיפוי שהקברים נושכים שם זה מזה. ולא בית הקברות הישן בלבד, אלא כל קרקעו של בית הקברות החדש מלא קברים. שלושה נוטלים בשופע ונותנים בשופע, הארץ והמלכות וכו'. את שנוטלים רואין בחוץ ואת שנותנים רואים בבית הקברות. נוטלים היים ונותנים מתים. ממש קבר בקבר מגיע. לא כעירנו שמקומות הרבה פנויים שם בין בית לבית. אוי לי אם אומר, יפה עשו אנשי בית המדרש הישן שיצאו מן העיר, שהרי לא נשתייר כאן כדי קבר חדש.

מהלך אני בין הקברים ואיני חושב מאומה. אבל שני שליחי הלב אלו שתי עיני צופות ורואות. העינים הללו ברשותו של לב הן, והלב ברשותו של ממת ומחיה. פעמים הוא נותן רשות להסתכל באלו שחיים ופעמים באלו שמתו. אלו שמתו קודם למלחמה ואלו שמתו במלחמה ואלו שמתו אחר המלחמה מונחים להם כאחד, כאילו אין חילוק ביניהם. כל זמן שהיו קיימים אלו היו מצטערים על ימים שעברו ולא יחזרו ואלו היו מצפים לימים שיבואו. כיון שנעשו מתים אבד סברם של אלו ובטל צערם של אלו.

כל מדותיה של עין יש להן קצבה, ואין אדם רואה אלא כשיעור עיניו. ואילו המתים אפילו אתה משכיב עיניך זו על גב זו הם באים ועומדים לפניך ואתה מביט משלם. רחוק מהם בבית הקברות הישן מבצבץ אהלו של הצדיק, גגו של אוהל ניטל וכתליו מטים ונופלים. לאחר שנים שלוש דורות לא ישתייר ממפולת זו סימן של אוהל, ולא ידעו הדורות הבאים, שצדיק גדול טמון כאן, ואף הוא ישכח

ששימש ברבנות כאן בעיר זו. והרי הוא סמכה בתורתו והוציא לה מוניטון, ובשעת פטירתו הבטיח להם לאנשי עירו שיגן עליהם בפני הגזירות. או אפשר כבר שכח את הבטחתו, שהרי העיר נחרבת והולכת. צדיקים אלו כיון שנפטרים ועולים למעלה מסיחים דעתם מעמנו, מפני שצרכיהם של החיים מעטים בעיני הצדיקים ואין כדאי להם לבקש רחמים על דבר מועט. בוא וראה כמה צדיקים הבטיחו לנו שלא ישקטו שם למעלה עד שיביאו את הגואל, כיון שנפטרו הסיחו דעתם מהבטחתם ועדיין הגלות נמשכת. יש מסיחים דעתם משום ביטול תורה, שקשה להם לבטל שעה אחת מן התורה שלומדים ברקיע, ויש שמכבדים אותם באמירת תורה לפני הצדיקים בגן עדן, כדי שלא יתאמצו בתפילה יותר מדאי ויביאו את הגואל. בין כך ובין כך קשה צערם של חיים.

אני לא נכנסתי לאוהל הצדיק, וטעמי ונימוקי עמי, מפני ששמעתי שצדיקים גדולים כיון שעברו כך וכך שנים לפטירתם אינם באים לפקוד את קברם. אבל פניתי אצל קרובי שנפטרו מקרוב. תחילה הלכתי אצל הרחוקים ואחר כך אצל הקרובים, ואחר כך אצל הקרובים ביותר, כדי שיוודעו את אבא ואמא ולא יפוג לבם פתאום.

יש חוששים לילך אצל קברות אביהם ואמם ביום אחד, והדין עמהם, שכשהלכתי אצל קבר אמא היו עיני יפות וכשהלכתי משם אצל קברו של אבא היו עיני סמויות מחמת הדמעות.

אני לא עמדתי בשעת פטירתו של אבא ולא עמדתי על קברו כשהעמידו לנו מצבתו. חקוקים באבן הצהירו החרוים

הללו, לא ניכר מהם הדמעות שבכיתי עליהם בשעת עשייתם. עכשיו ניכרות הן הדמעות ולא ניכרו החרוים.

ארבע עשרה שנה עברו מיום שנפטר אבא ועדיין המצבה היא כחדשה. וסמוך לה על קברו עומדת מצבה שנייה, של תלמיד חכם זקן חברו של אבא. מה היה להם לאנשי העיר לעשות, כל המתים מבקשים להם קבר ומצבה, והואיל ואותו זקן ציוה להניחו אצל חברו ולא מצאו מקום למצבתו העמידה על קברו של אבא. סחה לי אחותי שאבא נראה לה בחלום וידו על לבו כמי שמעיקין לו.

כשחזרתי מבית הקברות מצאתי את ירוחם הפשי יושב לו על הקרקע ומתקן את הדרך.

אמרתי לו מתקן אתה את הדרך מבית הקברות לעיר או את הדרך מן העיר לבית הקברות?

הגביה ירוחם ראשו מן הקרקע ולא השיבני דבר.

פרק ששה עשר / ירוחם הפשי

דומני שאין אדם שונא אותי כירוחם הפשי. מה טעם שונא הוא אותי, והרי לא עשיתי לו כלום. אדרבא, כשמזדמן לי לעבור עליו הריני מברכו כאדם שמברך את אוהבו, אף על פי שהוא הופך פניו ממני ומשיב לי בשפה רפה. חיבה מסותרת יש לי לעלם זה. הגוף הצנום הלז שאין עליו כזית שומן, העינים הלוהטות הללו כעיניו של חולה קדחת, ואם תמצא לומר אף בגדי עבודתו המהוהים שמראיהם כעין העפר מרגישים את לבי. בכל יום ויום משעה שהחמה עולה ועד ששוקעת יושב הוא ברחובה של עיר ומכה בפטיש

ועושה צרורות או מוציא עפר ומשווה גומתו, כדי לתקן את דרכי עירנו שנתקלקלו בימות המלחמה. מפניו ניכר שאינו שמת בעבודתו, אבל שוקד הוא לעשותה, כזה שיודע שאין לפניו אלא היא, ומאחר שאין לפניו אלא היא שוקד הוא עליה לעשותה. שמעתי שאבות העיר מרוצים ממעשיו ואין משגיחים במחשבותיו, שעל ידיהן גרשוהו מארץ ישראל. איני הולך רכיל ומגלה סוד, שכבר ידוע לרבים, שבחור זה נתעסק בדברים הרעים, וקודם שגרשוהו מארץ ישראל ישב בבית האסורים בעוון כרוזים שחילק לערביים וליהודים. מכל מקום מיום שחזר לכאן אין לו עסק בדברים הרעים ואינו מתערב עם שאר הקומוניסטים שבעיר ואין לו דבר עם אדם ואפילו לא עם עצמו. היאך אדם יש לו דבר עם עצמו או אין לו דבר עם עצמו? שר ומסית עם עצמו יש לו דבר עם עצמו, אינו שר ואינו מסית עם עצמו אין לו דבר עם עצמו. מזריחת החמה ועד לשקיעתה עושה הוא את עבודתו ושוקד. שקעה חמה מפשיל כליו לאחוריו ויורד לנהר ומטהר עצמו מלכלוכו וחוזר לביתו. איני יודע מה עושה הוא בביתו, אם יושב וקורא או ישן. מיום שאני מכירן לא ראיתיו מטייל בלילה לא עם ריבה ולא יחידי.

אין כבודו של אדם לשאול את חברו מפני מה אתה שונאני. חברך שונא אותך — שנא אותו. ואם אתה נזקק לו לך התרפס לפניו עד שיעביר שנאתו מעליך. ירוחם הפשי פועל פשוט ואני ברוך השם בעל בית בישראל ואיני נזקק לו. אפילו עכשיו שביתי חרב איני מחליף בירוחם. שולחני ערוך ומטתי מוצעת ובגדי נקיים ואשתי וילדי שבעים אף על פי שאיני מנקר באדמה ואיני מתקן את הדרכים.

(ענת יבוא).